

UNIKATOWOŚĆ REGULACJI NORMATYWNYCH WZGLĘDEM DIASPOR NARODOWYCH W KRAJACH EUROPY ŚRODKOWO- WSCHODNIEJ NA PRZYKŁADZIE POLSKI I UKRAINY

Globalizacja, migracje ludności, wzrost znaczenia instytucji ponadnarodowych, czy chociażby rozwój relacji transpaństwowych skutkują osłabieniem pozycji państw narodowych. W tym kontekście pojęcia narodu i więzi narodowych nabierają nowego znaczenia – podlegają redefinicji, a uwaga Państw zostaje skierowana ku polityce narodowościowej oraz problematyce mniejszości narodowych.

Region Europy Środkowo-Wschodniej wyróżnia się w tym względzie z uwagi na uwarunkowania historyczne i geopolityczne, co znalazło odzwierciedlenie w prawodawstwie państw tego regionu [1]. W większości tych krajów w uchwalonych na nowo konstytucjach, po upadku komunizmu, zawarte zostały klauzule narodowej odpowiedzialności [3], czyli ogólne postanowienia dotyczące pomocy i wspierania członków zbiorowości narodowej mieszkających poza granicami państwa. Podkreślone w preambule polskiej Konstytucji historyczne trwanie i ciągłość narodu polskiego rozszerzono w ustępie 2 jej art. 6 stanowiąc, że Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym [7]. W podobnym duchu zreagowano preambułę Konstytucji Ukrainy, w której powołano się na wielowiekową historię tworzenia państwowości ukraińskiej i na urzeczywistnianie przez Naród ukraiński, cały Lud Ukraiński prawa do samookreślenia, co poszerzono w jej art. 12, zgodnie z którym Ukraina troszczy się o narodowo-kulturowe i językowe potrzeby Ukraińców zamieszkujących poza granicami kraju [6].

Kolejnym etapem narodowej redefinicji po uznaniu się za państwa narodowe przez większość krajów Europy Środkowo-Wschodniej była normatywizacja w ustawodawstwie zwykłym problematyki relacji tych państw z ich diasporami [5]. Diaspora to rozproszenie jednej narodowości wśród innej [2]. Upadek komunizmu i demokratyczna transformacja ustrojowa państw naszego regionu legły u podstaw odrodzenia się wcześniej tłumionych emocji narodowych i normatywizacji zagadnienia relacji państw względem rodaków (osób należących do danego narodu, ale nieposiadających obywatelstwa [4]) rozsianych po całym świecie. To co jest znamienne dla większości krajów Europy Środkowo-Wschodniej, to właśnie konsekwencja w powiązaniu regulacji konstytucyjnych i ustawowych, jak również obszerniejsze niż w krajach Europy Zachodniej regulowanie stosunków z diasporą w drodze specjalnych ustaw.

Na Ukrainie uchwalono ustawę o statusie prawnym Ukraińców zagranicznych [8] natomiast w Polsce Ustawę o Karcie Polaka [11]. W obu ustawach dominującą przesłankę uzasadniającą pomoc diasporom stanowią cele kulturowe. Również zakres podmiotowy obu ustaw jest uregulowany podobnie. W obu ustawach regulacje w nich zawarte adresowane są do kręgu osób należących do danego narodu, niebędących obywatelami macierzystego państwa i na stałe

zamieszkujących za granicą. Ustawa ukraińska dotyczy osób, które są obywatelami innych państw albo bezpaństwowcami (art. 1). Ustawa Polska dotyczy osób nie posiadających w Polsce zezwolenia na pobyt stały, które są obywatelami jednego z 15 państw, byłych republik radzieckich, wymienionych w ustawie, które dodatkowo spełniają ustawowo określone kryteria (art. 2). Tym co odróżnia ustawę polską i ukraińską jest sposób wspierania diaspory narodowej przez państwo macierzyste jak również regulacja ich wzajemnych kontaktów. Ukraińska ustawa prezentuje nastawienie na społeczności – definiuje status «Ukraińca zagranicznego», ale wsparcie udzielane jest w większości przypadków całym społecznościom. Zgodnie z art. 10 ustawy ukraińskiej państwo ukraińskie udziela centrom informacyjnym i kulturalnym organizacyjnego, technicznego i innego potrzebnego wsparcia w regionach, w których skupia się ukraińska diaspora. Ponadto tworzy warunki do przekazywania przez radio i telewizję programów z Ukrainy na terytoria gęsto zaludnione przez Ukraińców zagranicznych. Z kolei ustawa polska jest przykładem podejścia zindywidualizowanego, ponieważ korzyści związane są z nabyciem określonego statusu oraz z posiadaniem dokumentu ten status potwierdzającego. Posiadaczom Karty Polaka przysługują sprecyzowane ustawowo konkretne przywileje jak np. ulga 37% przy przejazdach środkami publicznego transportu zbiorowego kolejowego, bezpłatny wstęp do muzeów państwowych itd. (art. 6).

Te specjalne ustawy przyznające uprawnienia i przywileje członkom diaspory odwołują się zwykle do etnicznej koncepcji narodu, rozumianego jako wspólnota naturalna i pierwotna wykraczająca poza granice państwa z uwagi na łączące jej członków wspólne: język, kultura i pochodzenie [12]. Współrodacy mają lub powinni mieć specjalną więź z państwem-ojczyzną wykraczającą poza więź formalnoprawną jaką stanowi relacja państwo-obywatel [5]. W tym kontekście można skonstatować, że ustawy te stanowią nie tylko instrument odbudowywania i umacniania kontaktów z diasporą narodową (ze względów m.in. kulturowych), lecz również instrument ochrony mniejszości narodowych [4].

Uchwalanie ustaw mających na celu wspieranie i podtrzymywanie kontaktów z diasporą wiąże się z wieloma wątpliwościami co do ich zgodności z prawem międzynarodowym, w szczególności w odniesieniu do zasady poszanowania suwerenności innych państw [9]. Podstawowym instrumentem w tym względzie powinny być wielostronne i dwustronne umowy międzynarodowe [10].

BIBLIOGRAFIA:

1. *Banaszak B., Porównawcze prawo konstytucyjne współczesnych państw demokratycznych, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.*
2. *Encyklopedia Popularna PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2017; gr. diasporá 'rozproszenie'*
3. *Halász I., Models of Kin Minority Protection in Central and Eastern Europe (w:) O. Ieda, Beyond Sovereignty: Form Status Law to Transnational Citizenship?, Slavic Research Center, Hokkaido University, Sapporo, Slavic Eurasian Studies 2006, nr 9, s.6.*
4. *Jagielski J., Pudzianowska D., Ustawa o Karcie Polaka Komentarz, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2008*
5. *Kantor Z., Re-institutionalising the Nation, Status Law and Dual Citizenship, regio 2005, vol. 8*

6. *Konstytucja Ukrainy uchwalona na piątej sesji Rady Najwyższej 28 czerwca 1996 roku, Vidomosti Verchovnoi Radi Ukraïni (VVRU) 1996, No 30, poz. 141 ze zmianami, Tłum. Ewa Toczek, Andrzej Kubik (tłumaczenie zmian), Warszawa, Wydawnictwo Sejmowe, 2014*

7. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483*

8. *Law of Ukraine on Legal Status of Ukrainians Abroad, 25/2004*

9. *Raport Europejskiej Komisji na rzecz Demokracji przez Prawo: «Report on the Preferential Treatment of national Minorities by their Kin-State», 48. posiedzenie plenarne, Wenecja 2001*

10. *Statement by Rolf Ekéus: Sovereignty, Responsibility, and National Minorities, OSCE High Commissioner on National Minorities, Hague, 2001.*

11. *Ustawa o Karcie Polaka z dnia 7 września 2007 r., tj. Dz.U. z 2017 r. poz. 1459*

12. *Zubrzycki G., The classical opposition between civic and ethnic models of nationhood: ideology, empirical reality and social scientific analysis, polish Sociological Review 2002, nr 3*

Wacław Rosa

*Doktorant IV-go roku studiów na Krakowskiej
Akademii im. A.F. Modrzewskiego*

NIESKUTECZNOŚĆ KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI WOBEC SZLACHTY, PRZYCZYNĄ ANARCHIZACJI PORZĄDKU PUBLICZNEGO W DAWNYM WOJEWÓDZTWIE RUSKIM W PIERWSZEJ POŁOWIE XVII WIEKU

Jedną z Sankcji karnych, jaka mogła spotkać szlachcica w dawnej Rzeczypospolitej, gdy popełnił czyn przestępny, była kara pozbawienia wolności, czyli kara więzy. Oficjalnie do katalogu kar wprowadziły ją konstytucje z lat 1493 i 1496. [1, 276] Rozróżniano 2 jej rodzaje: więzę górną i dolną.

W więzy dolnej od wydania konstytucji w 1538 r. mieli zasiadać skazani za umyślne zabójstwo, co powodowało większą dolegliwość takiej sankcji. [6, 409] Istniały surowe wymogi, mówiące o tym, iż więzienie w więzy dolnej, miało znajdować się co najmniej 6 łokci pod ziemią. Powinno też być pozbawione światła i dostępu świeżego powietrza. [2, 50] Sądząc z warunków sanitarnych, jakie w takich wieżach panowały, rzeczywiste odbywanie kary w wymiarze roku i 6 niedziel za umyślne zabójstwo, chociaż z punktu widzenia współczesnego człowieka wydawałoby się karą zbyt łagodną, to jednak w praktyce, gdyby surowe nakazy konstytucji były przestrzegane, więzienie takie wiązałoby się z ogromnym uszczerbkiem na zdrowiu, a nawet mogłoby doprowadzić do śmierci osadzonego. Dodatkowo ta sama konstytucja z 1588 r. zakazywała starostom czynić ulgi w odsiadywaniu kary więzy.

Wieża górna o nieporównanie lepszych warunkach sanitarnych, gdyż cela posiadała okno i piec, miała służyć penalizacji lżejszych czynów przestępnych, jak np. nieumyślne zabójstwo czy wyzwanie na pojedynek. [5, 255], [6, 409] Wymiar